

Jan Zawadka

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

DETERMINANTY ROZWOJU AGROTURYSTYKI NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH GMIN WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

DETERMINANTS OF AGRITOURISM DEVELOPMENT IN CHOSEN COMMUNES OF LUBLIN PROVINCE

Słowa kluczowe: agroturystyka, turystyka wiejska, determinanty rozwoju, Lubelszczyzna
Key words: agritourism, rural tourism, determinants of development, Lublin Province

Synopsis. Rozpoznano i ukazano ekonomiczne i pozaekonomiczne determinanty rozwoju turystyki w wybranych gminach województwa lubelskiego. Największe znaczenie o charakterze ekonomicznym miały: ranga agroturystyki w strategii rozwoju gminy, rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej oraz źródła utrzymania ludności. Za istotne determinanty rozwoju agroturystyki o charakterze pozaekonomicznym uznano: atrakcyjność turystyczną terenu, postawy społeczności lokalnych, czynniki instytucjonalne oraz poziom wykształcenia osób prowadzących działalność agroturystyczną.

Wstęp

Rolnictwo stanowi na Lubelszczyźnie jeden z najważniejszych działów gospodarki. Świadczą o tym duże zasoby ziemi (70,1% ogólnej powierzchni województwa to użytki rolne) [Regiony Polski 2009] oraz wysoki udział ludności pracującej w rolnictwie (38,3% z ogółu zatrudnionych w województwie w 2008 r. – kraj 15,6%) [Informacja o sytuacji... 2010]. Znaczny poziom zatrudnienia w rolnictwie hamuje transfer postępu technologicznego do gospodarstw rolnych. Bardzo ograniczona liczba alternatywnych źródeł dochodu oraz niskie kwalifikacje znacznej części pracujących w rolnictwie wpływają również na wysoką pracochłonność produkcji i niskie dochody ludności rolniczej. Niekorzystna struktura agrarna, wysokie bezrobocie, zarówno rejestrowane, jak i ukryte również przemawiają za uznaniem województwa lubelskiego za obszar problemowy. Taka sytuacja terenów wiejskich Lubelszczyzny skłania, a czasem zmusza właścicieli gospodarstw rolnych do poszukiwania alternatywnych źródeł dochodu, a tym samym do dywersyfikacji prowadzonej przez siebie działalności [Program zrównoważonego... 2004].

Lubelszczyzna to region o znacznych możliwościach rozwoju agroturystyki, warunkowanych dużą atrakcyjnością i różnorodnością środowiska przyrodniczego. Na tym terenie znajdują się dwa parki narodowe oraz liczne parki krajobrazowe. Region lubelski to teren bogaty również w walory uzdrowiskowe. Przełożyło się to na powstanie uzdrowisk w Nałęczowie i Krasnobrodzie. Podkreślić należy także bogactwo walorów kulturowych oraz kultywowane ciągle rzemiosło ludowe. Atrakcyjność turystyczną Lubelszczyzny dostrzegają sami turyści. Świadczy o tym znaczna liczba osób odwiedzających ten region, który dla wielu jest obszarem nieznanym, a mającym ogromne walory poznawcze.

Przy tak okazałych zasobach turystycznych walorów przyrodniczych i antropogenicznych agroturystyka staje się realną alternatywą dla przeludnionej i borykającej się z problemem bezrobocia wsi na stworzenie nowych miejsc pracy, źródeł dochodów i podniesienie ogólnego poziomu życia. Są to istotne korzyści ekonomiczne, których realizacja przyczynia się do podnoszenia ogólnego poziomu kultury, lokalnej infrastruktury, ochrony zabytków i środowiska oraz walorów przyrodniczo-krajobrazowych, promocji regionu, a także do kultywowania starych zwyczajów i tradycji.

Cele i metodyka badań

Celem badań było rozpoznanie ekonomicznych i pozaekonomicznych determinant rozwoju agroturystyki na Lubelszczyźnie oraz określenie ich rangi.

Badaniami empirycznymi przeprowadzonymi w 2009 roku objęto 81 właścicieli gospodarstw agroturystycznych świadczących swoje usługi na terenie 12 gmin wiejskich Lubelszczyzny. Me-

tołą badawczą był sondaż diagnostyczny z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu. Wykorzystano również informacje publikowane przez GUS za pośrednictwem Banku Danych Regionalnych.

Charakterystyka badanego terenu

Właściciele badanych gospodarstw prowadzili swoją działalność na terenie 12 gmin wiejskich województwa lubelskiego, tj.: Adamów, Borzechów, Cyców, Horodło, Janów Podlaski, Leśna Podlaska, Siennica Różana, Susiec, Ulan-Majorat, Wąwolnica, Wojciechów i Wola Uhruska. Najważniejsze informacje dotyczące badanych gospodarstw zaprezentowano w tabeli 1.

Wszystkie z analizowanych jednostek terytorialnych miały charakter rolniczy, co związane było ze znaczną powierzchnią użytków rolnych w każdej z nich. Średnia wielkość gospodarstwa w badanych gminach wahała się od 4,2 w Suścu do 8,5 ha w Cycowie. Stąd też dominowały gospodarstwa niewielkie. Udział gospodarstw nieprzekraczających 5 ha wynosił od 46,7 w Leśnej Podlaskiej do 77,4% w Wąwolnicy (średnio dla gmin 63,7%). Udział gospodarstw relatywnie dużych – powyżej 15 ha wyniósł średnio 6,4%. Największy był w Janowie Podlaskim (12,6%) i Leśnej Podlaskiej (12,0%), natomiast w Adamowie i Suścu wynosił 1%.

Tabela 1. Podstawowe informacje dotyczące gospodarstw rolnych i rolnictwa w badanych gminach

Gmina	Liczba indywidualnych gospodarstw rolnych	UR w ogólnej powierzchni gminy [%]	Struktura użytków rolnych [%]			Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej [pkt]
			grunty orne	łąki i pastwiska	sady	
Adamów	1437	56,4	79,0	19,3	1,7	79,8
Borzechów	901	84,2	92,0	3,7	4,3	81,5
Cyców	1785	79,1	67,6	30,4	2,0	65,4
Horodło	1408	71,2	82,6	16,5	0,9	98,0
Janów Podlaski	962	71,0	68,2	28,9	2,9	61,9
Leśna Podlaska	898	77,6	77,2	21,9	1,0	60,9
Siennica Różana	1040	69,7	89,8	8,8	1,4	80,8
Susiec	1866	41,8	88,5	11,2	0,3	59,8
Ulan-Majorat	1247	83,4	78,4	21,0	0,6	65,1
Wąwolnica	1048	75,1	79,0	10,1	10,8	85,6
Wojciechów	1464	88,5	92,9	3,1	4,1	98,3
Wola Uhruska	1024	45,3	61,7	37,9	0,4	57,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Regiony polski 2009, Program zrównowazon... 2004.

Syntetyczny miernik rozwoju agroturystyki

Budowa syntetycznego miernika rozwoju agroturystyki (MRA) dla dwunastu badanych gmin była istotnym elementem prac nad rozpoznaniem determinant rozwoju agroturystyki. Miernik umożliwił porównanie poszczególnych jednostek terytorialnych pod względem rozwoju agroturystyki i dało podstawę utworzenia ich rankingu. Dobór zmiennych diagnostycznych mający służyć konstrukcji MRA wyodrębniono zgodnie z kryteriami merytorycznymi, formalnymi i statystycznymi [Obrębalski 2006]. Jako zmienne diagnostyczne wytypowano:

- x_1 – liczba gospodarstw agroturystycznych na 100 gospodarstw rolnych w gminie;
- x_2 – liczba miejsc noclegowych w badanych gospodarstwach na 1000 mieszkańców w gminie;
- x_3 – wykorzystanie miejsc noclegowych w badanych gospodarstwach,
- x_4 – zakres oferty agroturystycznej gospodarstw w poszczególnych gminach,
- x_5 – innowacje wprowadzone w gospodarstwach agroturystycznych badanych gmin,
- x_6 – sezonowość – odsetek całorocznych gospodarstw agroturystycznych w gminie,
- x_7 – kategoryzacja – odsetek skategoryzowanych gospodarstw agroturystycznych w gminie,
- x_8 – odsetek gospodarstw agroturystycznych odwiedzanych przez turystów zagranicznych,
- x_9 – odsetek gospodarstw dostosowanych do przyjęcia osób niepełnosprawnych.

Wszystkie uznano za stymulanty.

Dla zmiennych obliczono wartość współczynnika zmienności. Miało to na celu eliminację *quasi*-statych, których zbyt niskie zróżnicowanie wartości powoduje, że nie wnoszą znaczących informacji do konstruowanego miernika [Kot i in.2003]. Wartości współczynnika zmienności dla wszystkich badanych zmiennych była większa od przyjętej wartości krytycznej 0,1 w związku z tym wszystkie zmienne diagnostyczne zakwalifikowano, jako nadające się do konstrukcji miernika.

W celu zapewnienia porównywalności zmiennych diagnostycznych znormalizowano ich wartości, wykorzystując w tym celu metodę unitaryzacji zerowanej [Kukuła 2000]. Pomędzy poszczególnymi zmiennymi diagnostycznymi nie stwierdzono istotnych statystycznie wzajemnych zależności. Ponadto, na podstawie analizy czynnikowej wartości zmiennych diagnostycznych żadnej nie odrzucono, jako statystycznie niewpływającej istotnie na wartości miernika syntetycznego. Tym samym wszystkie zmienne diagnostyczne zakwalifikowano do dalszych analiz jako spełniające statystyczne kryteria.

W dużej liczbie prac opartych na wynikach badań empirycznych, w których konstruowana jest zmienna syntetyczna przyjmuje się założenie o jednakowych wagach wybranych zmiennych diagnostycznych. Jest to wynikiem braku wystarczających informacji o okolicznościach mających wpływ na zróżnicowanie znaczenia i roli cech diagnostycznych. Z jednej strony stosowanie jednakowych wag jest zgodną na przyjęcie uproszczenia opisu zróżnicowania badanego zjawiska. Z drugiej strony wartościowanie wpływu poszczególnych cech na ocenę badanego zjawiska często wywołuje kontrowersje związane z doбором wartości wag. Zmiennym diagnostycznym przypisano wagi, wykorzystując w tym celu metodę analizy czynnikowej [Stanisz 2007].

W następnym etapie obliczono wartość syntetycznego miernika rozwoju agroturystyki w poszczególnych gminach. Jego wartość dla każdej z nich przedstawiono w tabeli 2.

Ekonomiczne i pozaekonomiczne determinanty rozwoju agroturystyki

Skonstruowanie syntetycznego miernika rozwoju agroturystyki dla poszczególnych gmin było pierwszym etapem prac nad rozpoznaniem i wskazaniem rangi różnorodnych determinant rozwoju agroturystyki. W kolejnym etapie, dzięki analizie literatury przedmiotu, rozmowom z właścicielami gospodarstw agroturystycznych oraz doświadczeniom i obserwacjom autora podczas badań terenowych sporządzono obszerną listę hipotetycznych determinant, mogących mieć wpływ na poziom rozwoju agroturystyki w badanych gminach. Wytypowano ok. 60 hipotetycznych determinant o charakterze ekonomicznym i pozaekonomicznym.

Na wstępie na poziomie każdej z gmin hipotetycznym determinantom przypisano wartości liczbowe oraz sprawdzono i stwierdzono wystarczającą ich zmienność, a następnie, poddano je unitaryzacji zerowanej celem pozbawienia ich naturalnych jednostek i ujednoczenia rzędu wielkości.

Dzięki obliczeniu współczynnika korelacji liniowej Pearsona, który jest opisową miarą siły i kierunku zależności korelacyjnej dwóch cech mierzalnych będących cechami statystycznymi x i y , zbadano poziom zależności poszczególnych z zaproponowanych determinant z wartościami MRA dla poszczególnych gmin [Kot, Jakubowski, Sokołowski 2003]. Pozwoliło to na ustalenie siły i kierunku wpływu hipotetycznych determinant na poziom rozwoju agroturystyki w badanych gminach.

Wartością krytyczną współczynnika korelacji zachodzącej między zmiennymi opisującymi a MRA, która warunkowała uznanie ich za determinanty rozwoju agroturystyki było $|0,58|^1$. Determinanty, dla których współczynnik korelacji mieścił się w przedziale $|0,58|-|0,79|$ uznano za ważne, natomiast te, dla których ta wartość przekroczyła $|0,80|$ za bardzo ważne.

Tabela 2. Ranking gmin pod względem rozwoju agroturystyki

Miejsce	Gmina	Wartość miernika rozwoju agroturystyki
1	Wola Uhruska	0,80
2	Susiec	0,73
3	Janów Podlaski	0,67
4	Wąwolnica	0,64
5	Wojciechów	0,63
6	Adamów	0,47
7	Leśna Podlaska	0,41
8	Horodło	0,37
9	Cyców	0,35
10	Siennica Różana	0,34
11	Ulan-Majorat	0,17
12	Borzechów	0,16

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe postępowanie umożliwiło rozpoznanie oraz określenie rangi determinant rozwoju agroturystyki w badanych gminach, które podzielono na trzy grupy:

- atrakcyjność turystyczna,
- determinanty o charakterze ekonomicznym,
- determinanty o charakterze pozaekonomicznym.

Duże znaczenie dla rozwoju działalności agroturystycznej ma atrakcyjność turystyczna terenu, na którym jest ona prowadzona. Wykazano bardzo silną zależność dodatnią ($r = 0,80$) między atrakcyjnością turystyczną badanej gminy a poziomem rozwoju agroturystyki na jej terenie.

Determinanty warunkujące rozwój agroturystyki w badanych gminach, którym przypisano charakter ekonomiczny zaprezentowano w tabeli 3. Zaszeregowano je do trzech grup. Przy każdej z nich zamieszczono również wartość współczynnika korelacji (r) opisującego siłę i kierunek wpływu na rozwój agroturystyki.

Tabela 3. Ekonomiczne determinanty rozwoju agroturystyki w badanych gminach

Grupa determinant/wyszczególnienie determinant		Ranga i kierunek wpływu determinanty na rozwój agroturystyki	
1	Ranga agroturystyki w strategii rozwoju gminy	bardzo ważny ($r = 0,83$) stymulanta	
2	Rodzaje prowadzonej działalności gospodarczej	udział gospodarstw prowadzących tylko działalność pozarolniczą	bardzo ważny ($r = 0,81$) stymulanta
		udział gospodarstw prowadzących jedynie działalność rolniczą	bardzo ważny ($r = -0,82$) destymulanta
3	Źródła utrzymania ludności	udział ludności, dla której głównym własnym źródłem utrzymania było rolnictwo	bardzo ważny ($r = -0,83$) destymulanta
		udział ludności, dla której głównym własnym źródłem utrzymania była emerytura i renta	ważny ($r = 0,60$) stymulanta

Źródło: opracowanie własne.

Wyróżniono trzy grupy determinant warunkujących rozwój agroturystyki:

1. Ranga agroturystyki w strategii rozwoju gminy – gminy, w których agroturystyka w strategii rozwoju ujęta była jako wiodący czynnik rozwoju, bądź opracowano odrębną strategię rozwoju turystyki charakteryzowały się wiodącym poziomem rozwoju agroturystyki. Uwzględnienie agroturystyki w dokumentach planistycznych badanych jednostek świadczyć może o wielu działaniach mających na celu wspieranie tej formy turystyki, podejmowanych przez poszczególne gminy, co okazuje się być niezbędnym dla rozwoju tej formy działalności pozarolniczej.
2. Rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej. Silny związek zauważono między rozwojem agroturystyki a rodzajem prowadzonej działalności gospodarczej. Współczynnik korelacji MRA i udziału gospodarstw prowadzących tylko działalność pozarolniczą wyniósł 0,81. Duży odsetek gospodarstw prowadzących jedynie działalność rolniczą w gminie nie sprzyjał natomiast rozwojowi agroturystyki ($r = -0,82$). Zależność ta świadczyć może o tym, że w gminach, których mieszkańcy częściej decydują się na prowadzenie działalności pozarolniczej, co wiąże się z ich pomysłowością, przedsiębiorczością oraz zdolnością i chęcią poszukiwania nowych źródeł dochodu agroturystyka, jako jedna z form działalności pozarolniczej ma większe szanse rozwoju. Wysoki odsetek gospodarstw poprzestających jedynie na działalności rolniczej świadczyć może o braku wymienionych cech wśród miejscowej ludności, co w znacznym stopniu utrudnia tego typu przedsięwzięcia.
3. Źródła utrzymania ludności. Poziom rozwoju agroturystyki w gminie zależało od struktury głównych źródeł utrzymania ludności. Zauważono bardzo dużą ujemną zależność między odsetkiem miejscowej ludności mającej własne źródło utrzymania, którym było rolnictwo a rozwo-

¹ Krytyczna wartość współczynnika korelacji liniowej uzależniona była od liczebności próby badawczej. Dla próby o liczebności równej 12 (12 badanych gmin) wartość ta (przy poziomie istotności $\alpha = 0,05$) wynosi $[0,576]$ [Kot, Jakubowski, Sokołowski 2003].

jem agroturystyki. Powiązanie to może wynikać z faktu, iż osoby dla których głównym źródłem utrzymania jest rolnictwo wykazują się zbyt małą kreatywnością i przedsiębiorczością, aby rozpoczynać działalność pozarolniczą, w tym agroturystyczną. Innym powodem może być natomiast to, że praca w gospodarstwie rolnym, które jest głównym źródłem utrzymania jest na tyle absorbująca i czasochłonna, że uniemożliwia ich właścicielom rozpoczęcia innej działalności. Zależność dodatnią stwierdzono natomiast w przypadku ludności, dla której własnym źródłem utrzymania była emerytura i renta. Osoby te, najczęściej zaawansowane wiekowo mające znaczne rezerwy wolnego czasu mogły spożytkować go na rozwój działalności agroturystycznej.

Równie duże znaczenie, jak determinanty ekonomiczne dla rozwoju agroturystyki w badanych gminach, miały determinanty o charakterze pozaekonomicznym. Wyszczególniono trzy grupy tego typu uwarunkowań (tab. 4).

1. Postawy społeczności lokalnych. Bardzo istotną pośród społecznych determinant rozwoju agroturystyki okazały się postawy społeczności lokalnych badanych gmin wyrażone odsetkiem osób twierdzących, że warto rozwijać tego typu działalność na terenie gminy ($r = 86$). Nie mniej istotne znaczenie ($r = 0,80$) miał udział osób odnoszących korzyści finansowe dzięki obecności turystów. Z jednej strony można uznać to za jeden z pożądaných efektów rozwoju agroturystyki w danej gminie, z drugiej jednak, często osoby, które uzyskują korzyści finansowe związane z obecnością turystów w okolicy dzięki, np. organizacji kuligów i przejażdżek bryczką, wypożyczaniem koni pod siodło i nauce turystów jazdy konnej decydują się także na przyjmowanie gości we własnych domostwach.
2. Determinanty instytucjonalne. Przeprowadzone badania pozwoliły na stwierdzenie, że bardzo istotną kwestią ($r = 0,72$) w rozwijaniu działalności agroturystycznej jest obecność i pomoc instytucji ją wspierających takich, jak: lokalne organizacje turystyczne oraz stowarzyszenia agroturystyczne. Podmioty te, poza efektywną promocją zrzeszonych w nich gospodarstw oraz terenu objętego swoim działaniem aktywizują społeczności lokalne celem inicjacji nowych przedsięwzięć z zakresu turystyki, a także organizują różnego rodzaju szkolenia, których celem ułatwienie rozpoczęcia działalności agroturystycznej, jak również podniesienie jakości świadczonych usług. Istotne znaczenie ma również pomoc bardziej doświadczonych członków – osobom, które rozpoczynają działalność agroturystyczną we własnych gospodarstwach i napotykają często na wiele problemów z tym związanych. Należy w tym miejscu podkreślić również znaczenie działalności ośrodków doradztwa rolniczego i wpływ ich pracowników na podejmowanie przez mieszkańców wsi decyzji dotyczących rozpoczęcia świadczenia usług agroturystycznych ($r = 81$).
3. Poziom wykształcenia. Ważnym uwarunkowaniem rozwoju agroturystyki okazało się wykształcenie osób prowadzących taką działalność. Jego poziom w znaczący sposób wpływał na rozwój agroturystyki w badanych gminach ($r = 68$). Wyższe wykształcenie gospodarzy w znacznym stopniu przełożyło się może na wzbogacenie zakresu oferty, efektywność poszukiwania i wykorzystania źródeł finansowania innowacji i modernizacji przeprowadzonych w gospodarstwie, a nawet dzięki znajomości języków obcych obecność – gości z zagranicy.

Tabela 4. Pozaekonomiczne determinanty rozwoju agroturystyki w badanych gminach

Grupa determinant/wyszczególnienie determinant		Ranga i kierunek wpływu determinanty na rozwój agroturystyki
1	Postawy społeczności lokalnych	udział mieszkańców twierdzących, że warto rozwijać działalność agroturystyczną na terenie gminy
		udział mieszkańców odnoszących korzyści finansowe dzięki obecności turystów w gminie
2	Determinanty instytucjonalne	przynależność gmin do lokalnych organizacji turystycznych oraz obecność stowarzyszeń agroturystycznych
		działalności ODR
3	Poziom wykształcenia osób prowadzących działalność agroturystyczną	

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwoliły wykazać, że poza atrakcyjnością turystyczną na możliwość i poziom rozwoju agroturystyki w poszczególnych gminach bardzo istotny wpływ miał wiele determinant o charakterze ekonomicznym i pozaekonomicznym. W pierwszej grupie stwierdzono obecność determinant o charakterze stymulant, w przypadku których wzrost ich wartości przekładał się na wyższy poziom rozwoju agroturystyki oraz destymulant, które wraz ze wzrostem wartości ograniczały możliwość rozwoju agroturystyki w badanych jednostkach.

Należy zauważyć, że liczba determinant uznanych za warunkujące rozwój agroturystyki wybranych spośród ok. 60 determinant hipotetycznych jest stosunkowo niewielka. Spowodowane jest to częściowo faktem, iż do badań zakwalifikowano 12 gmin, stąd też wartość krytyczna współczynnika korelacji pozwalającego odrzucić hipotezę:

$$H_0: p = 0,$$

będącą równoznaczną ze stwierdzeniem, że w mechanizmie badanego zjawiska nie występuje korelacja między analizowanymi zmiennymi, a obliczony z próby współczynnik r różni się od zera tylko w sposób losowy była stosunkowo wysoka i wyniosła (przy poziomie istotności $\alpha = 0,05$) $|0,576|$. Gdyby badanych gmin było dwukrotnie więcej, wartość krytyczna wyniosłaby $|0,404|$. Wówczas (zakładając, że wartości współczynników korelacji dla poszczególnych determinant hipotetycznych nie zmieniłyby się, za znaczące uznano by kolejnych kilka. Byłyby to np.:

- poziom dostępności komunikacyjnej,
- poziom rozwoju infrastruktury komunalnej,
- uczestnictwo właścicieli gospodarstw agroturystycznych w kursach i szkoleniach przed rozpoczęciem działalności agroturystycznej oraz w trakcie jej trwania.

Była to jednak tylko symulacja i wymienionych uwarunkowań nie można uznać za znaczące przy postawionych wcześniej założeniach.

Literatura

- Informacja o sytuacji społeczno gospodarczej województw. 2010: GUS, Warszawa, s. 68.
- Kot M., Jakubowski J., Sokołowski A.** 2003: Statystyka. Podręcznik dla studiów ekonomicznych. Difin. Warszawa, s. 302-303.
- Kukula K.** 2000: Metoda unitaryzacji zerowanej. PWN, Warszawa, s. 68.
- Obrebalski M.** 2006: Mierniki rozwoju regionalnego. [W:] Metody oceny rozwoju regionalnego, (red. Strahl D.). Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, s. 33.
- Program Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Województwa Lubelskiego. T. I. Diagnoza i prognoza rozwoju. 2004: IUNiG-PIB, Puławy, Lublin.
- Regiony Polski. 2009: GUS, Warszawa, s. 4.
- Stanisz A.** 2007: Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA.PL na przykładach z medycyny. T.3. Analizy wielowymiarowe. StatSoft Polska, Kraków, s. 85.

Summary

The paper presents the economic and non-economic determinants of agritourism development in selected municipalities Lublin province.

Among the economic determinants of the most important have been: the rank of agritourism in community development strategy, economic activity and livelihoods of the population. Among the non-economic determinants of the most important have been: municipal tourist attraction, attitudes of local communities, institutional factors and level of education of persons engaged agritourism.

Adres do korespondencji:

mgr Jan Zawadka
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. 504 295 392
e-mail: jan_zawadka@sggw.pl